

รำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง
Dancing to Pay Homage to Phra That Ya Khu in
Makhapuranami Puja Ceremony in
Muang Fa Daet Song Yang

สันติ ยศสมบัติ^{1*}

Santi Yodsombat^{1*}

Received: March 20, 2024

Revised: June 30, 2024

Accepted: August 7, 2024

¹วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

¹Nakhon Ratchasima College of Dramatic Arts

Bunditpatanasilpa Institute

¹(Email : yotsombutsunti@gmail.com)

*Corresponding Author

บทคัดย่อ

รำบวงสรวงพระธาตุยาकुในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นปรากฏการณ์ ที่แสดงออกถึงคติความเชื่อ จากคติความเชื่อโบราณดั้งเดิมของกลุ่มชนชาวอีสานที่ถูกส่งต่อมาจนปัจจุบัน จุดเริ่มจากท้องถิ่นชุมชนและแพร่กระจายมายังสังคมเมือง ผ่านการรำบวงสรวงบูชา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกิดพลังศรัทธาและความรักในท้องถิ่นที่จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนทางสังคม คติความเชื่อที่แฝงนัยยะสำคัญมาประกอบสร้างเป็น รำบวงสรวง ในงานประเพณีมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง โดยได้นำทำรำภาพจำหลักเมืองฟ้าแดดสงยางผสมผสานกับแม่ท่าทางนาฏศิลป์ไทย โดยประกอบสร้างให้มีท่ารำ 3 กลุ่ม 1) ท่ารำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ 2) ท่ารำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงความเคารพบูชา 3) ท่ารำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงสถานการณ์ สถานที่บูชา ที่แสดงให้เห็นรูปแบบที่เป็นการแสดงเฉพาะกิจเพื่อใช้บวงสรวงบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้รำจึงสามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย เพียงแต่ให้มีกายแต่งกายตามแบบอย่างพื้นถิ่นอีสานและใช้ผ้าแพรวายเป็นหลักในการสวมใส่ อีกทั้งบทเพลงเนื้อร้องเป็นทำนองสื่อความหมายประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบันของจังหวัดกาฬสินธุ์

คำสำคัญ : รำบวงสรวง , คติความเชื่อ, สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ , นาฏยประดิษฐ์

Abstract

Yakhu relics dance at Makhapuranami Puja in Muang Fa Daet Song Yang is a phenomenon that expresses beliefs from the ancient beliefs of the Isan people that have been passed through the present. It started as a local community and spread to urban society through worship dances. The sacred place where local faith and love are driven the social movement. The community created the sacrificial dance from their important beliefs to dance in

Makhapuranami Puja tradition. The dance of Muang Fa Daet Song Yang was combined with Thai dance gestures. There are 3 groups of dances 1) dances that express greatness, 2) dances that express respect and worship, and 3) dances that express the situation, places of worship that perform for a specific purpose to worship in sacred place and people at all ages can participate this performance. The performers dress in the traditional Isan style and wear Praewa cloth as the main costume. In addition, the lyrics are melodies that convey the history from the past to the present of Kalasin province.

Keyword : Dance, Belief, Sacred Place, Artificial Dance

บทนำ

เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่และมีความสำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีร่องรอยชุมชนโบราณ สมัยทวารวดีที่มีความสมบูรณ์มากกว่าแห่งอื่น ๆ คือ บริเวณเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ คำว่า “ฟ้าแดดสงยาง” เป็นชื่อเรียกตามวรรณกรรมท้องถิ่นที่พบในภาคอีสาน จากการศึกษาค้นคว้าของนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ พบว่าบริเวณแห่งนี้เริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยและมีพัฒนาการขึ้นเป็นชุมชนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ในราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 7-8 และพบร่องรอยการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องมาจนถึงยุควัฒนธรรมสมัยทวารวดี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 อาณาจักรทวารวดี มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะรูปแบบทางศิลปกรรมที่เรียกว่า “ศิลปะแบบทวารวดี” ซึ่งถือได้ว่าเป็นแบบแผนของศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพุทธศาสนาจากอินเดีย และแพร่หลายไปยังเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ตามลุ่มแม่น้ำสำคัญทั่วทุกภาคของประเทศไทย รวมถึงเมืองฟ้าแดดสงยางในลุ่มแม่น้ำชีด้วย เมือง

ฟ้าแดดสงยางจึงเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในยุควัฒนธรรมทวารวดีและเป็นเมืองโบราณที่มีอายุมากกว่า 1,500 ปี (ผาสุก อินทรารูธ, 2544) เมืองฟ้าแดดสงยางเป็นเมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในบริเวณเมืองแห่งนี้ ปัจจุบัน คือ บ้านเสมา (บ้านก้อม) หมู่ที่ 9 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุบางส่วนถูกกลางทำลายเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นพื้นที่เกษตรกรรมของประชาชนในหมู่บ้าน เช่น คูเมือง รวมทั้งมีการเคลื่อนย้ายโบราณวัตถุ เช่น ใบเสมาออกจากที่ตั้งเดิมเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญถูกทำลายโดยไม่ได้ตั้งใจ ต่อมากรมศิลปากรได้ทำการสำรวจเก็บข้อมูลบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง พบร่องรอยโบราณสถาน เป็นศาสนสถาน จำนวน 14 แห่ง ลักษณะแผนผังของศาสนสถานตลอดจนลวดลายปูนปั้นที่ใช้ประดับศาสนสถาน ทำให้ทราบว่า เป็น ศาสนสถานที่สร้างขึ้นตามคติในพุทธศาสนา มีลักษณะทางศิลปกรรมแบบทวารวดี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์, 2550) ซึ่งหนึ่งในศาสนสถานแห่งนั้น ก็คือ “พระธาตุยาคู” ซึ่งเป็นโบราณสถาน ที่สำคัญคู่บ้านคูเมืองของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

พระธาตุยาคู เป็นโบราณสถานที่เป็นสถาปัตยกรรม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัว เมืองฟ้าแดดสงยางมีลักษณะเป็นองค์ระฆังแปดเหลี่ยมทำเป็นกลีบบัวประดับโดยรอบ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ระฆังที่แตกต่างไปจากที่พบในภูมิภาคนี้ ลักษณะส่วนยอดขององค์พระธาตุดังที่เห็นในปัจจุบัน มีการซ่อมแซมขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2491 และบูรณะอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2501 ดังที่เห็นในปัจจุบัน โดยฝีมือช่างชาวนวน ขนาดขององค์พระธาตุ มีขนาดกว้าง 16 เมตร ฐานอิฐสูง 1.15 เมตร สูงประมาณ 15 เมตร พระธาตุยาคูได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 54 เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2480 และประกาศกำหนดเขตโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 99 เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2525 คำว่า “พระธาตุยาคู” เป็นคำที่ชาวบ้านในท้อง

ถิ่นใช้เรียกชื่อพระธาตุองค์นี้ด้วยเชื่อว่า เป็นพระธาตุหรือสถูปเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของพระภิกษุผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่นเมื่อครั้งที่อพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้าน จึงมีการเรียกพระธาตุยุคมาจากจนถึงปัจจุบัน คำว่า “ยาคุ” เป็นคำเรียกสมณศักดิ์พระสงฆ์ของภาคอีสานที่มีมาแต่โบราณ เมื่อพระสงฆ์รูปใดเป็นผู้ประพฤติ ปฏิบัติชอบมีคุณธรรม และบวชมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 พรรษา ชาวบ้านจะนิมนต์มาทำพิธี “หตฺสรง” จากนั้นก็จะเลื่อนสมณศักดิ์เป็น “ยาคุ” ต่อมาได้มีนักวิชาการท้องถิ่นได้ทำการศึกษาถึงลักษณะขององค์พระธาตุ ลักษณะการปักไบเสมารอบองค์พระธาตุ ตลอดจนการมีเจดีย์ (เจดีย์บริวาร) เรียงไปทางด้านทิศใต้ 3 องค์ และค้นพบซากเจดีย์เพิ่มขึ้นอีก 1 องค์ รวมเป็น 4 องค์ ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานใหม่ว่า น่าจะไม่ใช่พระธาตุหรือสถูปเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของพระภิกษุสามเณร หากแต่เป็นสถูปเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นกุศลในพุทธศาสนาเมื่อครั้งอดีตกาล หรือสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมธาตุ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยพระพุทธเจ้า (ไชยยศ วันอุทา, 2537) ในช่วงวันมาฆบูชาจะมีการจัดงานเทศกาล “มาฆปุรณมีบูชา” เพื่อเป็นการบวงสรวงพระธาตุยาคุ การถวายธงสักการะ และมีการรำบูชาพระธาตุยาคุจากนางรำทุกอำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์กว่า 3,000 คน ได้ร่วมรำบูชาพระธาตุยาคุ ด้วยทำรำที่อ่อนช้อยสวยงามเพื่อสักการะแด่องค์พระธาตุยาคุ เป็นประจำทุกปี นับว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดที่เป็น Soft Power ของจังหวัดมาสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ให้กับชุมชน และยังเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอดและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และให้คงอยู่เป็นประเพณี วัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน

รำบวงสรวงที่ปรากฏในการสักการะบูชาพระยาคุ โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งสัญญาณการเฉลิมฉลองตามประเพณีก่อนก้าวเข้าสู่เทศกาลวันวิสาขบูชาและเกิดจากความเชื่อว่าการรำบวงสรวงสื่อถึงความนอบน้อมอันเกิดความรู้สึกศรัทธาแก่ตนเองและครอบครัว จากแรงศรัทธาจึงสร้างพลังความสามัคคีด้วยการรำเป็นส่วน

หนึ่งของกิจกรรม ที่มีประชาชนร่วมรำบวงสรวงมากกว่า 3,000 คน นับว่าเป็นปรากฏการณ์ในสังคมประเพณีอีสานที่เป็นธรรมเนียมของการรำบวงสรวงเพื่อสักการะและแสดงความเคารพและยังเป็นการนำนาฏศิลป์มาเป็นตัวเชื่อมระหว่างความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความสามัคคีของคนในชุมชนในพื้นที่ได้ร่วมรำบูชาพระธาตุยาคูด้วยท่ารำที่อ่อนช้อยสวยงามตามความเชื่อที่เกิดจากแรงศรัทธาของชาวอีสาน นับว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดที่เป็น Soft Power ของจังหวัดมาสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ให้กับชุมชนและยังเป็นการอนุรักษ์ พื้นฟู ถ่ายทอดและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และให้คงอยู่เป็นประเพณี วัฒนธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างยั่งยืน บทความนี้ได้นำเสนอประเด็นที่ควรศึกษาเกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อและนาฏยประดิษฐ์ในการรำบวงสรวงพระธาตุยาคู ในงานเทศกาลประเพณี มาฆปุณณิมบูชาเมืองฟ้าแดดสงยาง พร้อมสรุป ดังมีหลักสาระสำคัญต่อไปนี้

เนื้อหา

1. รำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุณณิมบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง พระธาตุยาคู เป็นโบราณสถานที่เป็นสัญลักษณ์ที่บรรจุอัฐิของพระภิกษุผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่นเมื่อครั้งที่อพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้านคือ บ้านก้อม หรือ บ้านเสมา ด้วยความเชื่อของกลุ่มชนในท้องถิ่นในการปลุกฝังเรื่องพลังงานของสิ่งลึกลับโดยผ่านพิธีกรรมความเชื่อการภาวนา อ้อนวอน การถวายเครื่องสักการะและการเซ่นสรวงบูชาด้วยการรำ เพื่อให้ได้มาสิ่งที่ตนปรารถนา ซึ่งเครื่องบูชาประการหนึ่งที่สำคัญนั้น ได้แก่ การรำบวงสรวงที่เป็นสิ่งผูกโยงระหว่างบุคคลกับความเชื่อ ถ่ายผ่านนามธรรมจากสังคมสมัยโบราณ มาสู่สังคมสมัยปัจจุบันที่กล่าวว่าความเชื่อเหนือสิ่งธรรมชาติควบคู่ไปกับการนับถือ ศาสนา โดยการนับถือผีให้ ผีแถน เทพยดาอารักษ์ ผีป่า ผีเขา ผีพรพรบุรุษ เป็นต้น การกำหนดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมในการสัก

การะบุขารำบวงสรวงทำให้เกิดกระแสนิยมที่ถูกยกระดับให้เป็นถวายเป็นความเชื่อที่เคารพนับถือจึงได้แพร่กระจายจากท้องถิ่นไปจนถึงระดับชุมชนเมืองในภาคอีสาน

รำบวงสรวงพระธาตุยาคู เป็นปรากฏการแสดงออกถึงความศรัทธา ความเคารพ และความกตัญญูต่อพระธาตุยาคู เป็นการขอพรจากพระธาตุยาคูให้ชีวิตมีความสุข ประสบความสำเร็จ และสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา ด้วยการสักการะบูชา ด้วยการสมโภช และรำบวงสรวงเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของโบราณสถาน นอกจากนี้การรำบวงสรวงพระธาตุยาคูเกิดปรากฏการณ์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวัฒนธรรมมวลชนในระบบการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เป็นนโยบายให้เกิดการรำบวงสรวงพระธาตุยาคู ซึ่งจังหวัดกาฬสินธุ์ได้นำพลังมวลชนของกลุ่มชนในพื้นที่ร่วมสักการะแสดงความเคารพนับถือผ่านศิลปะ การฟ้อนรำ บทร้องที่สื่อถึงความเป็นมาประวัติศาสตร์ของพระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง พร้อมด้วยการแต่งกายที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ประจำถิ่นของตน ซึ่งปัจจุบันการรำบวงสรวงเป็นกระแสนิยมในภาคอีสาน การรำบวงสรวงพระธาตุยาคู นับเป็นหนึ่งในงานด้านศิลปะการแสดง ที่มุ่งเน้นให้ความบันเทิง ผ่อนคลาย เพลิดเพลิน ตอบสนองความรู้สึกลึกและยังเป็นเครื่องสักการะบูชาแต่พระธาตุยาคู พร้อมทั้งสอดแทรกข้อคิดเนื้อหา สารองค์ความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุยาคูและความจงรักภักดี ศิลปะรำบวงสรวงเป็นการผลิตสร้างสรรค์งานด้านศิลปะการแสดงที่ได้ตอบสนองวัตถุประสงค์นโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ในบริบทพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างมีระบบ แบบแผนเพื่อนำไปสู่ความนิยมชมชอบ ที่เกิดเป็นกระแสทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ความสำคัญของการรำบวงสรวงพระธาตุยาคูที่เกิดกระแสนิยมชมชอบ นำไปสู่การดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวตามนโยบายการท่องเที่ยวเมืองรอง เพื่อตอบสนองเศรษฐกิจและยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ก่อให้เกิดนวัตกรรมด้านเทคนิคต่าง ๆ เกิดการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เป็นฐานระบบทาง

เศรษฐกิจซึ่งนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น 2) ก่อให้เกิดการขยายตัวของวัฒนธรรมและการสร้างภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประกาศความเป็นตัวตนของจังหวัดกาฬสินธุ์ 3) ก่อให้เกิดการแข่งขันในแต่บริบทพื้นที่ของการร่ำบวงสรรงนั้น ๆ เกิดการนับสถิติผู้นับเข้าร่วมพิธี คือ ผู้ร่ำบวงสรรง ที่ให้ความร่วมมือ 4) การตอบสนองความต้องการของสังคม คติความเชื่อการร่ำบวงสรรงบูชาพระธาตุยาคู ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มชนบางกลุ่มได้แต่บางครั้งสามารถสร้างพื้นที่ให้สมบูรณ์สำหรับการร่ำบวงสรรงตามคติความเชื่อในการสักการะบูชา ซึ่งจะสามารถปรับปรุงให้ตอบสนองความต้องการของบางพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้นแล้ว การร่ำบวงสรรงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง เกิดจากความเชื่อของประชาชนในพื้นที่และสังคมชาวอีสานในการดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านพิธีกรรมคติความเชื่ออันบูชาด้วยเครื่อง ระเบียบ รำ ฟ้อน ที่เป็นผูกโยงระหว่างคนกับความเชื่อนามธรรมโบราณมาซึ่งปัจจุบัน จนเกิดกระแสความนิยมจนเกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากกลุ่มชนเมืองใหญ่จนไปถึงระดับกลุ่มชนท้องถิ่น โดยการสร้างนำเอาศิลปะการร่ำบวงสรรงระดับให้เป็นเครื่องสักการะ ซึ่งตรงกับ McGee, R. J. & Warms, R. L. (2013) ที่กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งโดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

2. ภาพลักษณ์ของการร่ำบวงสรรงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง

การร่ำบวงสรรงพระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยางที่เกิดกระแสนิยม ยังกล่าวได้ว่าเป็นการประกอบสร้าง “ภาพลักษณ์” คือความดีเลิศดั่งงาม จะเห็นได้จากลักษณะที่เป็นการสังเคราะห์ขึ้นจากองค์ประกอบหลายอย่างเป็นสิ่งที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นภาพที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน ดูง่าย เข้าใจง่าย สบายตา

และสามารถเข้าใจได้หลายความหมาย ดังลักษณะของภาพลักษณ์ของบรูสติน (อ้างถึงใน พัชริดา วัฒนา, 2536) ได้อธิบายไว้ดังนี้

2.1 An Image is Synthetic ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นมาที่มีการวางแผนไว้มีการสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ

2.2 An Image is Believable ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือจะเกิดขึ้นได้ตามบริบททางวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ จะไม่มีประโยชน์อันใดเลยถ้าหากภาพลักษณ์ออกมาแล้วไม่น่าเชื่อถือ

2.3 An Image is Passive ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่อยู่นิ่งและสมมุติขึ้นมาให้เหมาะสมกับความเป็นจริง ผู้สร้างภาพลักษณ์จะเป็นผู้วางสิ่งนั้นให้พอดีกับภาพมากกว่าที่จะดูขัดแย้งไม่เข้ากันและภาพลักษณ์นั้นคือ “ความดีที่กลายเป็นความจริงที่ถูกนำเผยแพร่แล้วเท่านั้น”

2.4 An Image is Vivid and Concrete ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยจะต้องตอบสนองกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด

2.5 An Image is Simplified ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ดูง่ายและจดจำได้ง่าย แต่สิ่งที่ไม่พึงประสงค์จะจดจำได้ง่ายกว่าเป้าหมายที่เสนอออกมา

2.6 An Image is Ambiguous บางครั้งภาพลักษณ์จะลอยอยู่เหนือจินตนาการกับความรู้สึกกับการคาดหวังกับความเป็นจริง แม้ภาพลักษณ์จะดูกำกวม แต่ต้องไม่ใช่สิ่งที่ผิดแต่ต้องเป็นสิ่งที่ยอมรับได้

3. องค์ประกอบการร่ำบวงสรวงพระธาตุยาคุในงานมาฆปุณณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง

องค์ประกอบการร่ำบวงสรวงพระธาตุยาคุในงานมาฆปุณณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง ในปี พ.ศ. 2567 ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการร่ำบวงสรวง เพื่อให้เกิดสุนทรียที่สมบูรณ์ การแสดงออกทางด้านศิลปะการแสดงจำเป็นจะต้องอาศัยนาฏยประดิษฐ์ บทร้อง ดนตรี เครื่องแต่งกาย รวมถึงองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน จึงถือว่าการร่ำบวงสรวงพระธาตุยาคุที่สมบูรณ์แบบ ดังรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดการประดิษฐ์ทำรำบวงสรวงพระธาตุยาคุ เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นนาฏยประดิษฐ์ที่ประกอบสร้างขึ้นเฉพาะกิจที่ใช้ในการบวงสรวงพระธาตุยาคุ เมืองฟ้าแดดสงยาง มีแนวคิดมาจากภาพจำหลักเมืองฟ้าแดดสงยาง เช่น เสม้า พิมพาพิลาบ เสม้าสลักรูปเทวดา เสม้าทราวดีรอบพระธาตุยาคุ ผสมผสานกับ แม่ท่าทางนาฏยศิลป์ไทย อาทิ ท่าพรหมสีหน้า ท่าเทพนม ท่ากรมเกล้า เป็นต้น ทำรำในการบวงสรวงพระธาตุยาคุ เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นการรำที่ใช้ภาษาท่า สื่อความหมาย บอกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามคำร้องที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ สมัยทราวดีก่อนที่จะกลายมาเป็นเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน ซึ่งทำรำที่เป็นภาษา ทำได้บอกเล่าเรื่องราว ดังนี้

1. ทำรำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงความยิ่งใหญ่
2. ทำรำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงความเคารพบูชา
3. ทำรำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงสถานการณ์ สถานที่บูชา

ผู้คิดประดิษฐ์ทำรำ ประกอบด้วย คุณครูพรชัย ครองยุติ ครูเชี่ยวชาญ โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ คุณครูจรรณี เขตอนันต์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนกมลไส และ อาจารย์อังศุมาลิน ทาธิสา วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

รูปแบบการทำรำบวงสรวง เป็นการรำบูชาบวงสรวงโบราณสถานที่ เป็น สลุปเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของพระภิกษุผู้ใหญ่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดจากแรงศรัทธา ของประชาชนในท้องถิ่นร่วมรำบวงสรวงมากกว่า 3,000 คน

ดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการรำบวงสรวงพระธาตุยาคุในงาน มาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง เรียบเรียงทำนองเพลง โดย ว่าที่ร้อยตรีภูวนัย ดิเรกศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศิลปะการบรรเลงดนตรีเป็นปัจจัยห้าของมนุษย์ ที่สร้างดนตรีขึ้นเพื่อที่จะระบายความรู้สึก สร้างมโนภาพและประสบการณ์จริง ซึ่งเป็นความสุข จนไปถึงความทุกข์ ด้วยเหตุนี้ดนตรีจึงเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อ ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อความจรรโลงใจของมนุษย์แต่ละท้องถิ่น ดังดนตรีพื้นบ้านอีสาน ที่เป็นการถ่ายทอดสืบเนื่องมาจากปราชญ์ชาวบ้านที่

ประกอบประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ดนตรีพื้นบ้านอีสานมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชนในชุมชน ทั้งในด้านความบันเทิงใจ ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และในด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจในแต่ละช่วงชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของกลุ่มชนในห้วงเวลา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นยังคงรักษาไว้และนิยมเล่นกันในปัจจุบันอย่างเช่น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการรำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นวงดนตรีพื้นเมืองอีสานหรือวงโปงลางสำหรับดนตรีได้เรียบเรียงขึ้นมาใหม่ผสมผสานทำนองเพลงดนตรีดั้งเดิม เช่น ลายเตี้ย ลายแมงกู่ตอมดอก ลายลำเพลิน ลายลมพัดพร้าว โดยกำหนดทำนองเพลง เป็น 3 ช่วง ช่วงแรกและช่วงที่สองเล่นตามทำนองการขับร้องและช่วงทำนองเพลงสุดท้ายนั้น เป็นทำนองประดิษฐ์ใหม่ โดยมีเครื่องดนตรีประกอบการบรรเลง ได้แก่ แคน พิณ พิณเบส โปงลาง กลองหาง กลองตุ้ม โหวด ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่

การนำเครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสาน มาใช้บรรเลงในการรำบวงสรวงพระธาตุยาคูเมืองฟ้าแดดสงยาง นี้เริ่มใช้บรรเลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน โดยใช้ลายเพลงดั้งเดิมของการใช้บรรเลงผสมผสานลายเพลงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ถ่ายทอดออกมาเป็นตัวโน้ตและบรรเลงเป็นเสียงเพลงที่มีสุนทรียผ่านเครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสาน เป็นการนำเอามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวัฒนธรรมมายกระดับเพื่อทำให้เกิดดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำบวงสรวงพระธาตุยาคูเมืองฟ้าแดดสงยาง

บทร้องที่ใช้ในการรำบวงสรวงพระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง ประพันธ์เนื้อร้องโดย ดร.เกษร แสนศักดิ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอกลมไผ่ ขับร้องโดย นายสุรพล ทองด้วง การขับร้องมีลักษณะเป็นแหลอีสานและบทสรภัญญะในพุทธศาสนา

การแต่งกายถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งของศิลปะการแสดงทุกชนิดนอกจากเพื่อความสวยงามแล้วยังบ่งบอกถึงชาติพันธุ์ สถานะ หรือ บทบาทของผู้แสดงอีกด้วย รำบวงสรวงพระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง ก็เช่นกัน แม้จะเป็นศิลปะการแสดงเพื่อประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อสักการะบูชา แต่ก็มี ความงดงามตามแบบท้องถิ่นของเครื่องแต่งกาย ที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชาว จังหวัดกาฬสินธุ์ รูปแบบการแต่งกายของรำบวงสรวงพระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง มีรูปแบบการแต่งกายที่มาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านที่คงไว้มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่อาจมีการปรับให้สวยงามขึ้น โดยผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นสวมเสื้อแขนกระบอกสีขาว เบี่ยงสไบด้วยผ้าแพรวาสีแดง ผู้ชายนุ่งโจงสวมเสื้อสีขาว คาดด้วยผ้าแพรวาสีแดง

ภาพที่ 1 ประชาชนร่วมพิธีรำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุณณิมบูชา
เมืองฟ้าแดดสงยาง
ที่มา : สันติ ยศสมบัติ (2567)

4. คุณค่าของการรำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุณณิมบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง

แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางจิตใจ การเกื้อลมเกลาจิตใจมนุษย์ให้ดำรงตน

เป็นคนที่ประพฤติดีและสร้างความสามัคคีของประชาชนในชุมชน รวมถึงบทบาทในวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมอีสานเป็นอย่างมากบทบาทของรำบวงสรวง ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของกลุ่มภาครัฐและทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างท้องถิ่นกับสังคมชุมชนของตนเองไว้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำนึกรักบ้านเกิด ต่อโบราณสถานที่เป็นสัญลักษณ์ที่บรรจุอัฐิของพระภิกษุผู้ใหญ่พื้นที่ศักดิ์สักการบูชาแล้วนั้น ยังเป็นการช่วยบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวที่สำคัญที่เกิดขึ้นในการรำบวงสรวงพระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง และยังเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นสัญลักษณ์ทำหน้าที่ในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์การสร้างตัวตนทางวัฒนธรรมการรำบวงสรวงของจังหวัดกาฬสินธุ์

สรุป

จากการศึกษารำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง พบว่า รำบวงสรวงพระธาตุยาคูในงานมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยางมีความเชื่อมโยงเรื่องราว ในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น ศรัทธาความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นบูรณาการกับองค์ประกอบทางด้านศิลปะการแสดง ผ่านการรำบวงสรวงบูชา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่วัฒนธรรมเข้าด้วยกันอันเกิดพลังศรัทธาและความรักในท้องถิ่นที่จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนทางสังคม คติความเชื่อที่แฝงนัยยะสำคัญมาประกอบสร้างเป็น รำบวงสรวง ในงานประเพณีมาฆปุรณมีบูชา เมืองฟ้าแดดสงยาง โดยได้นำทำรำภาพจำหลักเมืองฟ้าแดดสงยางผสมผสานกับแม่ท่าทางนาฏศิลป์ไทย โดยประกอบสร้างให้มีท่ารำ 3 กลุ่ม 1) ท่ารำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ 2) ท่ารำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงความเคารพบูชา 3) ท่ารำที่แสดงออกบอกกล่าวถึงสถานการณ์ สถานที่บูชา ที่แสดงให้เห็นรูปแบบการแสดงเฉพาะกิจเพื่อใช้บวงสรวงบูชาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้รำจึงสามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย เพียงแต่ให้มีการแต่งกายตามแบบอย่างพื้นถิ่นอีสานและใช้ผ้าแพรวายเป็นหลักในการสวมใส่ อีกทั้งบทเพลงเนื้อร้องเป็นทำนองสื่อความ

หมายประวัติศาตร์ความเป็นมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบันของจังหวัด กาฬสินธุ์ สอดคล้องกับ สอดคล้องกับ ทยายุทธ ขอเจริญ และคณะ (2562) ที่กล่าวว่า ความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ มนุษย์ จึงได้คิดค้นวิธีการตอบสนองความพึงพอใจของผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างขึ้น ให้ กลายมาเป็นพิธีกรรมที่มีรูปแบบในระบบความเชื่อดั้งเดิม จนมีพัฒนาการและ เกิดความเชื่อที่ซับซ้อนแผ่ขยายไปสู่สังคมระดับกว้าง ทำให้มีการสืบทอดความ เชื่ออย่างเป็นรูปธรรม เกิดพิธีกรรมที่รองรับกับรูปแบบความเชื่อนั้น จนกลายมา เป็นลัทธิและศาสนา ที่มนุษย์สยบยอมต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ มีการกราบไหว้ อ้อนวอนให้ช่วยคุ้มครอง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และ สอดคล้องกับ ธวัช ปุณโณทก(2526) ที่กล่าวว่า ความเชื่อของคนอีสานมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของคนในสังคม ก่อนที่จะได้รับวัฒนธรรมสมัยใหม่นั้น นอกจากความเชื่อทาง พุทธศาสนา ยังมีความเชื่ออีกประการหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในสังคมอีสาน คือความ เชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ซึ่งให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ ความเชื่อเรื่องผีแถน ก่อให้ เกิดพิธีแห่บั้งไฟ ความเชื่อเรื่องเข่นสรวงผีปู่ตาทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจใน ชีวิต และการนับถือผีปู่ตาก็เป็นการควบคุมความประพฤติของคนในสังคมอีสาน เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การรำบวงสรวง ถือเป็นคุณค่าทางจิตใจ ที่ช่วยกล่อมเกล่า จิตใจให้กลุ่มชนดำรงตนเป็นคนที่ประพฤติดีและความสามัคคีและมีบทบาทใน วิถีชีวิตสังคมอีสานเป็นอย่างมาก บทบาทของการรำบวงสรวง ได้ทำหน้าที่เป็น ผู้นำทางความคิดของคนกลุ่มภาคีรัฐและทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างคนใน ท้องถิ่นกับสังคมชุมชนของตนเองไว้เป็นอย่างดี จนเกิดเป็นกระแสนิยมที่ผู้คนใน แต่ละพื้นที่ได้นำเอาเป็นแบบอย่างในการนำเอาศิลปะการแสดงเข้ามามีบทบาท ในพิธีกรรมการบวงสรวง สอดคล้องกับพีรพงศ์ เสนไสย (2561) ที่กล่าวว่า นาฏ กรรมเป็นสัญลักษณ์แห่งการแสดงออกซึ่งความสุขความสุนทรีย์ของมนุษยชาติ จากอดีตกาลที่มนุษยชาติเชื่อและศรัทธาในพลังอำนาจลึกลับผูกพันกับธรรมชาติ

มนุษย์จึงปรากฏรูปแบบของการเช่นสรวง บวงสรวง บุชายัญ มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความเชื่อและความศรัทธาในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การำบวงสรวงเป็นที่น่าสนใจของมวลชนในแต่ละพื้นที่ ศิลปะการแสดง ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นสัญลักษณ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ สนับสนุนและส่งเสริมวัฒนธรรมที่การำบวงสรวงอันสำคัญของชาวอีสาน ปัจจุบันเทคโนโลยียุคการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ออนไลน์ และการสื่อสาร เป็นปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดกระแสนิยมเพื่อมุ่งเป้าหมายความเป็นเศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิปัญญาเข้ามาสร้างกระแสนิยมในการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมประกาศความเป็นตัวตนของชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ สอดคล้องกับ ยศ สันติสมบัติ (2559) กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป เดิมการที่มนุษย์ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและสังคม และมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนค้าขาย ทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อให้เกิดการแพร่กระจาย นอกจากนี้ร่ำบวงสรวง เป็นนาฏยประดิษฐ์ ที่ประกอบสร้างจากแนวคิดหรือกรอบแนวความคิดที่มีความสำคัญต่อการสร้างงานด้านนาฏยศิลป์และศิลปะการแสดงในทุก ๆ ศาสตร์ การประมวลข้อมูล การกำหนดขอบเขต การกำหนดรูปแบบตลอดจนการกำหนดองค์ประกอบอื่นที่ประกอบไปด้วย ทำรำเครื่องแต่งกาย ดนตรี ซึ่งล้วนแต่เป็นกระบวนการในการควบคุมการทำงานของการสร้างสรรคให้เป็นไปตามเป้าประสงค์และแนวความคิด สอดคล้องกับ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ที่กล่าวว่า"นาฏยประดิษฐ์" คือ การคิดการออกแบบการสร้างสรรค แนวคิด รูปแบบ กลวิธีทางนาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคนทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์ จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ทำรำ ทำเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง ๆ สมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้

บรรณานุกรม

- ไชยยศ วันอุทา. (2537). *รูปแบบและคติความเชื่อเกี่ยวกับใบเสมาเมืองฟ้าแดดสงยาง ตำบลหนองแปน อำเภอภมลาวัย จังหวัดกาฬสินธุ์*. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- ธยายุทธ ขอเจริญ และคณะ. (2562). พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา : คติ ความเชื่อ และการละเล่น. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 5(3), 179-192.
- ธวัช ปุณโณทก. (2526). *พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผาสุก อินทรารุช. (2544). *รายงานการขุดค้นเมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง อำเภอภมลาวัย จังหวัดกาฬสินธุ์*. นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชริดา วัฒนา. (2536). *ศิลปินเพลงไทยสากลและสื่อมวลชน: วิถีทางในการสร้างความมีชื่อเสียง*. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- พีรพงศ์ เสนไสย. (2561). *นาฏยปรัชญา*. มหาสารคาม: ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์.ยศ สันตสมบัติ. (2559). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์. (2550). *โบราณวัตถุ ล้ำค่า ใบเสมา พระบูชา พระเครื่อง เมืองฟ้าแดดสงยาง*. กาฬสินธุ์: กาฬสินธุ์การพิมพ์.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- McGee, R. J. & Warms, R. L. (2013). *Theory of Social and Cultural Anthropology: Encyclopedia*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.